

УДК 342.9(477)

Олена Єфремова,

канд. юрид. наук,

доцент кафедри права, філософії та політології

Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОБАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ДЕЯКИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

У статті схарактеризовано концептуальні засади пробації в європейських країнах. Ними є досудова пробація з підготовкою досудової доповіді як: форми досудової допомоги обвинуваченому та стимулу до самовиправлення; функції інформування суду з метою об'єктивного й обґрунтованого прийняття судового рішення у кримінальному провадженні; функції гуманного поміркованого з точки зору застосування державного примусу аналога кримінального покарання. Визначено основне завдання пробації – допомогти злочинцеві повернутися до нормального життя в суспільстві. Обґрунтовано, що досудова пробація за кордоном виконує різні соціальні, правоохоронні, судові і кримінально-виконавчі функції щодо злочинців, які скоїли нетяжкі злочини, та тих, що не мають кримінального досвіду.

Ключові слова: пробація, досудова пробація, зміст пробації, соціальний нагляд за злочинцями.

Постановка проблеми. Важливість запровадження інституту пробації у європейських країнах визнана ще з 20-х років XIX століття. У міжнародній практиці покарання у виді позбавлення волі застосовується до злочинців, виправлення яких неможливе без ізоляції від суспільства. Одним із найменш досліджених видів пробації, що викликає багато дискусій науковців про його застосування, є досудова пробація [2. с. 118]. Проблема, на нашу думку, полягає також у тому, що пробація сприймається як новий міжнародний або європейський стандарт, який нібито можна легко пристосувати до особливостей національного законодавства. Проте не слід забувати: пробація – це, передусім, не стандарт, а традиція, на чію трансформацію вплинули безліч різноманітних чинників.

Аналіз досліджень і публікацій. З початку XX століття процес пробації був відомий тільки вузькому колу практиків-правознавців у європейських країнах та США. Лише на початку 2000-х років в Україні розгортаються дослідження історії, суті, змісту феномену пробації та його правового й соціального значення в працях Ю.О. Кудіної, Д.В. Ягунова. Проблема пробації найдетальніше розглянута в роботах українських дослідників Д.В. Ягунова, зокрема в роботі «Служба пробації: концепція, принципи діяльності, організаційна структура» [3], і відповідних статтях Ю.О. Кудіної. Порівняльний аналіз представлений у згаданих працях зарубіжних науковців Е. McLaughlin, J. Muncie (2002), Р. Raynor, М. Vanstone (2002), С. Griffiths, S. Verdun-Jones (1989), хоча у недостатньо

систематизованій формі, бо це вимагає окремого дослідження цілої групи науковців-правознавців. Проблеми пробації у юридичних аспектах представлені в роботах англійського правознавця G. Hughes (2002). Його праці розкривають різноманітніші питання змісту та сутності пробації в Англії та Уельсі.

Науковці зазначають, що сьогодні є велика кількість проблем, які мають адаптувати обґрунтовану в зарубіжних країнах систему пробації до українських реалій, у тому числі підготовка та реалізація досудової доповіді для подачі в судові органи.

Мета статті – схарактеризувати концептуальні засади пробаційної діяльності в європейських країнах.

Виклад основного матеріалу. Науковці та правники стверджують, що в європейських країнах основною функцією досудової пробації є складання досудової доповіді для подачі в судові органи. Судова доповідь є інструментом для винесення об'єктивного й обґрунтованого вироку у справі. Доцільність та необхідність підготовки досудової доповіді з метою надання допомоги судовим органом у визначенні потреби порушення кримінальної справи або встановлення відповідних санкцій зазначається в Європейських правилах пробації [10]. Для нашого дослідження важливо констатувати, що назви доповідей у європейських країнах різняться: досудовий звіт (Данія, ФРН), звіт про винесення вироку (Іспанія, Естонія, Англія та Уельс, Ірландія, Латвія, Словаччина), оціночний звіт (Румунія), звіт

з проведення соціального розслідування (Болгарія, Фінляндія, Франція, Угорщина, Швеція) [2, с. 119; 7]. Маємо зазначити, що в Італії, Іспанії, Литві служба пробації залучається тільки після постановлення рішення у справі суддею, а тому в її обов'язки не входить підготовка досудової доповіді та будь-який контакт із правопорушником під час досудового слідства та судового розгляду справи [7].

Розглянемо деякі аспекти служби пробації в різних країнах.

У Швейцарії робота служби пробації від імені досудових клієнтів щодо здійснення функції досудової пробації може бути розпочата, як тільки особа буде затримана. Перше завдання – це допомогти особам, які потрапляють у взаємодію з правоохоронними та судовими органами, подолання першого досвіду позбавлення волі та першочергова характеристика особи, яка вчинила злочин. У деяких кантонах цей тип втручання був уведений з урахуванням запобігання самогубству.

В Іспанії, органи пробації не беруть участі в роботі з особою, яка вчинила злочин на досудовому етапі. Вони лише контролюють додержання прав особи, яка перебуває під вартою, та виступають гарантами, що особа не постраждає від наслідків перебування в місцях позбавлення волі. Також слід відзначити, що органи пробації не відіграють жодної ролі в процесі судочинства, оскільки, як правило, не складають звіту або презентації для органів судової влади.

У державах з однорідною системою виконання покарань, таких як Франція, Данія, ФРН, Швеція, Угорщина, пробації відводиться схожа роль.

Досудова пробація за кордоном виконує різні соціальні, правоохоронні, судові і кримінально-виконавчі функції стосовно певних категорій осіб, переважно таких, що не мають суттєвого кримінального досвіду та глибокої особистісної кримінальної деформації. Для нашого дослідження важливо вказати на деякі функції досудової пробації у різних країнах: 1) функцію інформування суду з метою об'єктивного й обґрунтованого прийняття судового рішення у кримінальному провадженні; 2) функцію гуманного поміркованого з точки зору застосування державного примусу аналога кримінального-покарання; 3) як форма досудової допомоги обвинуваченому, стимул до самовиправлення, корекції власної поведінки, виключення суїциду.

Можемо стверджувати, що в 1960-ті роки істотно змінилися концептуальні засади пробаційної діяльності. Служби пробації (як й інші виправні агенції) почали поступово переходити від «медичної» реабілітації до ресоціалізації. Ідея пробації за своєю суттю

виявилася дуже привабливою, але такою, що надзвичайно важко реалізується на практиці. Дослідження, проведені в Англії та взяті за основу британським Home Office (the IMPACT Study, «Intensive Matched Probation and After-Care Treatment»), продемонстрували: рівень рецидивізму повною мірою не залежить від рівня соціального та психологічного супроводу правопорушників. Дослідження довели, що пробація має успіх переважно в разі її застосування до людей з певними соціальними чи психологічними проблемами або до осіб, котрі перебувають у стресових ситуаціях, тобто до тих, кого в жодному разі не можна вважати злочинцями в справжньому розумінні цього слова. Згадані обставини вплинули на подальші висновки щодо обмежених можливостей співпраці офіцера пробації та правопорушника [8].

Служба пробації складає по відношенню до особи, яка вчинила злочин, індивідуальну програму надання соціально-правової допомоги і забезпечує її реалізацію. За результатами реалізації зазначеної програми, а також на підставі відомостей, отриманих у процесі складання індивідуальної програми, служба пробації складає досудову доповідь щодо особи ще до початку судового розгляду [1, с. 59].

Висновки

Підсумовуючи, маємо констатувати, що концептуальними засадами пробаційної діяльності в європейських країнах є досудова пробація з підготовкою досудової доповіді як: 1) форми досудової допомоги обвинуваченому та стимулу до самовиправлення; 2) функції інформування суду з метою об'єктивного й обґрунтованого прийняття судового рішення у кримінальному провадженні; 3) функції гуманного, поміркованого з точки зору застосування державного примусу аналога кримінального покарання.

Подальшими розвідками з дослідження проблеми пробації в європейських країнах вважаємо більш ретельне вивчення соціальних і правових функцій офіцерів пробації.

Список використаних джерел:

1. Вітфілд Д. Вступ до служби пробації : монографія. Київ : Атіка, 2004. 236 с.
2. Кудіна Ю.О. Досвід зарубіжних країн щодо здійснення функції досудової пробації. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених* : тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 трав. 2018 р.). Харків, 2018. С. 118-123.
3. Ягунов Д.В. Служба пробації: концепція, принципи діяльності, організаційна структура: конспект лекцій. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2006. 74 с.
4. Griffiths C., Verdun-Jones S. (1989). *Canadian Criminal Justice*. Toronto – Vancouver.

5. Huges G. (2002). «The Competing Logic of Community Sanctions: Welfare, Rehabilitation and Restorative Justice», in: E. McLaughlin and J. Muncie (eds.), *Controlling Crime*. SAGE Publications. P. 258-299.
6. McLaughlin E., Muncie J. (eds.) (2002). *Controlling Crime*. SAGE Publications. P. 258-299.
7. Probation in Europe. Summaries. Published by CEP. URL: http://www.cepprobation.org/default.asp?page_id=157&map_id=152. (Дата звернення: 22.01.2019).
8. Raynor P. (2007) 'Community Penalties: Probation, 'What Works', and Offender Management' in Maguire, M. Morgan, R., Reiner, R., (2007) 4th edition *The Oxford Handbook of Criminology* Oxford: Oxford University Press.
9. Raynor P., & Vanstone M. (2002) *Understanding Community Penalties: Probation, Policy and Social Change*. Buckingham: OUP.
10. Recommendation of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules // Council of Europe : офіц. сайт. URL: <http://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1575813&Site=CM> (дата звернення: 22.01.2019).

В статье охарактеризованы концептуальные основы probation в европейских странах. Ими являются досудебная probation с подготовкой досудебного доклада как: формы досудебной помощи обвиняемому и стимула к самоисправлению; функции информирования суда с целью объективного и обоснованного принятия судебного решения в уголовном производстве; функции гуманного, умеренного с точки зрения применения государственного принуждения аналога криминального наказания. Определена основная задача probation – помочь преступнику вернуться к нормальной жизни в обществе. Обосновано, что досудебная probation за рубежом выполняет различные социальные, правоохранительные, судебные и уголовно-исполнительные функции в отношении преступников, совершивших нетяжкие преступления и не имеющих криминального опыта.

Ключевые слова: probation, досудебная probation, содержание probation, социальный надзор за преступниками.

The article describes the conceptual framework of probation in European countries. They are pre-trial probation with the preparation of a pre-trial report: forms of pre-trial assistance to the accused and an incentive for self-correction; the functions of informing the court in order to objectively and reasonably make a court decision in criminal proceedings; functions of the humane moderate in terms of the use of state coercion analogue of criminal punishment. The main task of probation is defined - to help the criminal to return to normal life in society. It has been substantiated that pre-trial probation abroad performs various social, law enforcement, judicial and criminal executive functions in relation to criminals who have committed minor crimes and who do not have criminal experience.

Key words: probation, pre-trial probation, content of probation, social supervision of criminals.